

Христина Вінтонів
(Івано-Франківськ)

КАНАДСЬКИЙ ДОСВІД АРХІВНОГО ОПИСУВАННЯ (НА ПРИКЛАДІ ЕЛЕКТРОННИХ КОЛЕКЦІЙ АРХІВНОЇ УКРАЇНІКИ В КАНАДІ)

У статті охарактеризовано методіку архівного описування в Канаді. На прикладі електронних колекцій архівної україніки в Канаді проаналізовано описові статті до документів. Представлені колекції є важливим інформаційним джерелом про українську діаспору в Канаді.

Ключові слова: архівне описування, архівна україніка, електронні колекції, українська спільнота в Канаді.

Кристина Винтонив. Канадский опыт архивного описания (на примере электронных коллекций архивной украиники в Канаде).

В статье характеризуется методика архивного описания в Канаде. На примере электронных коллекций архивной украиники в Канаде проанализированы описательные статьи к документам. Представленные коллекции являются важным информационным источником об украинской диаспоре в Канаде.

Ключевые слова: архивное описание, архивная украиника, электронные коллекции, украинское сообщество в Канаде.

Chrystyna Vintoniv. The Canadian experience in archive description (on the sample of electronic collections of archives of ukrainica in Canada).

The methods of archival description in Canada are characterized in the article. The entry for data elements are analyzed on the basis of digital collections of archival ukrainica in Canada. The represented digital collections are the important information resource about the Ukrainian Diaspora in Canada.

Key words: archival description, archival ukrainica, digital collections, Ukrainian community in Canada.

Новітні інформаційні технології дають можливість оцифровувати та репрезентувати віртуальній науковій спільноті значну кількість українських документальних колекцій з фондів зарубіжних архівів, музеїв та бібліотек. Виявлення та опрацювання архівної україніки не можливе без знання стандартів архівного описування тієї країни, в якій зберігається українська спадщина. Використання узгоджених стандартів з архівного описування сприяє обміну інформацією між архівами на місцевому, національному та міжнародному рівнях.

Особливості архівного описування та впровадження міжнародних стандартів в Україні досліджувались у працях таких провідних вітчизняних учених: Георгія Папакіна [4], Наталії Христової [6], Лариси Драгомірової [1], Катерини Селіверстової [5]. У 2001 р. Георгій Папакін підготував українську версію “Загального міжнародного стандарту архівного описування ISAD(G)” на основі міжнародного стандарту, схваленого Комітетом з дескриптивних стандартів у Стокгольмі 19-22 вересня 1999 р. [3; 13]. Перший вітчизняний стандарт з архівного описування ДСТУ 4334:2004 “Правила описування архівних документів” був розроблений Українським науково-дослідним інститутом архівної справи та документознавства (керівник розробки – Н. Христова) [2].

Метою нашого дослідження є аналіз канадського досвіду архівного описування як одного із кращих зразків світової архівної практики та виявлення оцифрованих колекцій архівної україніки в Канаді.

Процес архівного описування у Канаді здійснюється у відповідності до національного стандарту “Rules for Archival Description” (Правила архівного описування), що був створений у 1990 р. Кентом Гавортом і пройшов вже декілька редакцій (найостанніша редакція – 2008 р.) [16]. У 1996 р. Канадська рада архівів заснувала Канадський комітет з архівного описування,

завданням якого є постійне доопрацювання Стандарту з урахуванням зауважень канадських архівістів. Варто зазначити, що створення міжнародних стандартів "ISAD(G): General International Standard Archival Description" [13] та "ISAAR(CPF): International Standard Archival Authority Record for Corporate Bodies, Persons and Families" [12] було ініційоване саме канадськими архівістами, які використали власні розробки з методики архівного описування.

Стандарт складається з двох частин [16]:

1. "Description" (Описування), де подано правила описування різних типів документів (текстових документів, графічних матеріалів, картографічних матеріалів, архітектурних та технічних рисунків, рухомих зображень¹, звукозаписів, документів у електронній формі, документів на мікроформі, трьохвимірних об'єктів, філателії, окремих документів²). Правила можуть використовуватись для описування архівних фондів, серій, колекцій та окремих документів. Структура архівного описування містить дев'ять блоків інформації: 1) "Блок заголовку та відомостей про відповідальність"; 2) "Блок видання", де зазначаються відомості про перевидані та доповнені видання; 3) "Блок класу матеріалів зі специфічними характеристиками", який застосовується тільки для картографічних матеріалів (вказуються математичні дані), архітектурних та технічних рисунків (масштаб), філателії (номінальна вартість марки та назва установи, відповідальної за випуск); 4) "Блок дати (дат) створення, включаючи публікацію, розповсюдження тощо"; 5) "Блок фізичного опису"; 6) "Блок відомостей про серію"; 7) "Блок архівного опису", що охоплює адміністративну історію/біографічний нарис, історію зберігання³, межі та зміст документів; 8) "Блок приміток"; 9) "Блок стандартного номеру", в якому фіксують міжнародні стандартні номери ISBN, ISSN або ISMN; інші важливі шифри зазначають у примітках.

2. "Headings and References" (Заголовки та посилання) – про правила утворення в описовій статті заголовків для фізичних та юридичних осіб, географічних назв, та особливості використання посилань на інші архівні документи.

У додатках розміщено правила застосування прописних літер у заголовку, абревіатур та чисел, а також подано глосарій термінів та покажчик [16].

Проаналізуємо детальніше електронні колекції архівної україніки в Канаді.

І. Бібліотека та Архів Канади (Library and Archives Canada) є найбільшим урядовим інститутом пам'яті в Канаді, який відповідає за збереження документальної спадщини країни. Установа (далі – БАК) презентує на своєму веб-сайті 116 віртуальних виставок та 102 бази даних, де з темою "канадські українці" найбільше пов'язані 3 віртуальні виставки та 16 баз даних [7]. Зупинимось на віртуальних виставках⁴:

1. Веб-виставка "*Moving Here, Staying Here. The Canadian Immigrant Experience*" (Процес переселення і поселення. Досвід іммігрантів у Канаді) забезпечує віртуальну спільноту інформацією про імміграцію до Канади протягом 1800–1939 рр. Веб-виставка презентує з фондів БАК унікальні документи іммігрантів і складається з трьох рубрик, де представлено також 14 документів 1895–1978 рр., що стосуються канадських українців (5 фотографій, 8 документів на паперових носіях, 1 естамп) [10]:

а) "The Documentary Trail" (Імміграція в документах), де охарактеризовано матеріали, що супроводжували іммігрантів під час подорожі до Канади, а саме: друковані рекламні матеріали, що розповсюджувалися в різних країнах світу з метою заохочення до імміграції в Канаду; путівники для іммігрантів; урядові правила та постанови з питань імміграції; подорожні документи іммігрантів (квитки, пасажирські маніфести або списки пасажирів, форми 30A⁵); списки пасажирів суден; документи, що посвідчують особу переселенця⁶; документи, що підтверджу-

¹ Рухомі зображення (moving images) – це візуальні зображення без або зі звуковим супроводом, які записані будь-яким способом, і які при перегляді відтворюють ілюзію руху [16]. Сюди відносять кіно- та відеодокументи.

² Окремий документ (discrete item) – це документ, що не є частиною більшої сукупності матеріалів (наприклад, фонду чи колекції). Наприклад, окремий лист, щоденник, фотографія, листівка, карта, медаль тощо [16].

³ Історія зберігання (custodial history) надає інформацію про агенції, чиновників чи окремих осіб (не утворювачів документів), які здійснювали зберігання або контроль над документами на всіх етапах їх існування [16]. Елемент "історія зберігання" тотожний "архівній історії" (archival history), яка зазначена у ISAD(G).

⁴ Усі дані у дослідженні подано станом на 20.09.2012 р.

⁵ Форма 30A використовувалась протягом 1921–1924 рр. замість списків пасажирів. Тут вказувались такі дані про іммігранта: назва корабля; дата відправлення; порт і дата прибуття; прізвище та ім'я; вік; рід занять; місце народження; походження; громадянство; релігія; місце поселення; прізвище та ім'я найближчого родича в країні, звідки прибув іммігрант тощо.

⁶ Найбільше таких матеріалів знаходиться в колекції БАК під назвою "Li-Ra-Ma", а це понад 11 400 справ про єврейських, українських, польських та фінських іммігрантів, що були створені протягом 1898–1922 рр. консульськими представ-

ють право власності на землю; фотографії іммігрантів, які були зроблені на замовлення уряду Канади починаючи з 1880-х рр. для рекламування успішності заселення безкрайніх канадських прерій за кордоном; щоденники та спогади іммігрантів;

б) “Traces of the Past” (Сліди минулого), яка охоплює період з 1800-х рр., коли у Британії був прийнятий перший офіційний документ стосовно імміграції, аж до 1930-х рр., коли уряд у умовах Великої Депресії значно обмежив трудову імміграцію до Канади. Матеріали у рубриці згруповані за хронологією у п’ять підрубрик, де статті та документи розміщені у таких напрямках: “Directives” (Директиви) – висвітлення імміграційної політики уряду Канади; “Debates” (Дискусії) – позиція канадців щодо іммігрантів; “Dreams” (Мрії) – особисті листи, спогади, щоденники, родинні фото, телеграми, книги іммігрантів; перелік посилань (References);

в) “Find an Immigrant” (Пошук іммігранта), в якій подано рекомендації про те, як віднайти того чи іншого іммігранта за допомогою баз даних БАК та списків пасажирів суден, що прибували до Канади.

2. Веб-виставка “The Canadian West” (Канадський захід) містить 188 документів з фондів БАК, що згруповані за трьома рубриками: 1) “Anticipation: Expectation for the New Land” (Сподівання: очікування на нову землю) охоплює документи з 1540 р. до утворення Канадської Конфедерації у 1867 р.; 2) “Contact: Making the West Canadian” (Канадизація Заходу. Налагодження зв’язків з Європою та США) – документи з моменту утворення Конфедерації до початку 1900-х рр.; 3) “Accommodation: The West as Home” (Домівка: Захід як рідна оселя) – документи до 1930-х рр. Окрім того, що документи можна переглянути у рубриках, їх також згруповано за типом носія інформації (твори мистецтва, карти, медалі, фотографії, текстові документи), роками та підрубриками. Українські іммігранти висвітлені у контексті загальної європейської імміграції у західні провінції Канади і представлені у вигляді: двох фотографій; двох рекламних матеріалів про перший український водевіль Миколи Левчука в провінції Саскачеван; уривку з дитячого робочого зошита Ольги Войценко англійською та українською мовами. У рубриці “Канадизація Заходу” на увагу заслуговують уривки з трьох особових справ¹ українських родин приблизно 1920-х рр., які емігрували з польських земель, і де зазначено такі дані: голова родини; адреса в Європі; національність; дата прибуття до Канади; назва пароплавної лінії; теперішня адреса; місце розташування отриманої землі; короткий опис життя емігрантів на новій землі з фотографіями [14].

3. Веб-виставка “The Kids’ Site of Canadian Settlement” (Дитячий сайт про канадські поселення) розроблена для дітей віком від 4 до 6 років з метою кращого розуміння канадської культури та матеріальної й духовної спадщини громадян Канади. Серед 18 громад, які представлені на веб-сайті, є також і українська. Рубрика про українців містить такі підрубрики: “Introduction” (Вступ), “History” (Історія), “Daily Life” (Щоденне життя), “Culture” (Культура), “References” (Довідкова література). Поряд з історією тут також розміщено 24 світлини з життя українців у Канаді (приблизно 1890–1960 рр.) та 2 поштові марки [11].

Користувач у кожній веб-колекції спочатку знайомиться з короткою описовою статтею до одиниці описування, де обов’язковим елементом є заголовок, а решта елементів змінюються – дата(и), зміст, шифр, назва утворювача, місце зображення (для фотографій), джерело надходження, умови, що регулюють доступ. Детальна описова стаття може складатися з наступних елементів: заголовок; структура впорядкування; справа є частиною...; архівний документ є частиною (пов’язаний з)...; еквівалент іншою мовою; дата(и); місце зображення (для фотографій); місце створення; зміст; мова матеріалу; межі та зміст; умови, що регулюють доступ; номер пошукових засобів; умови використання; додаткова назва(и), де подано інформацію про фотографа; додаткова інформація; назва утворювача; предметна рубрика; джерело надходження (наприклад, уряд, приватні особи чи БАК); інший шифр; шифр у базі даних “МІКАН”. Більшість документів у веб-колекціях з архівів БАК належать до предметної рубрики – “Імміграція та колонізація – українці”.

ництвами Російської імперії у Канаді. Пошук по колекції можна здійснити на веб-сайті БАК – <http://www.collectionscanada.gc.ca/databases/li-ra-ma/index-e.html>.

¹ Після Першої світової війни федеральний уряд доручив Канадській національній залізниці (Canadian National Railways) прийняти на роботу іммігрантів зі східної Європи. Понад 1000 працівників у західній Канаді допомагали розселяти нових іммігрантів, домовлялись про купівлю худоби та обладнання, поширювали інформацію про найновіші досягнення в галузі сільського господарства. Також для успішного проведення імміграційної програми було підготовлено особисті справи родин іммігрантів (dossier).

II. Веб-ресурс "*Ukrainian Folklore Sound Recordings*" (Звукозаписи з українського фольклору) був ініційований професором, завідувачем кафедрою української етнографії Центру українського та канадського фольклору імені Петра та Дорис Кулів при Альбертському університеті Наталією Кононенко. Починаючи з 1998 р. вона здійснювала дослідження в центральній частині України (Черкаській, Київській, Чернігівській областях, частково на Полтавщині), де записала майже 200 годин інтерв'ю про українські звичаї та традиції. На веб-сайті ці інтерв'ю згруповано в 21 рубрику, де їх можна прослухати он-лайн: "Обряд/Свято", "Народження", "Хрестини", "Пострижини", "Дитина", "Хвороби/Лікування", "Прикмети/Повір'я/Табу", "Домовик/Нечиста сила/Відьма", "Проводи до армії", "Вечорниці/Досвітки", "Весілля", "Похорон", "Ікона", "Народна поетична творчість", "Пісні", "Молитва", "Апокрифа", "Легенда", "Наратив", "Притча", "Казка". Кожна рубрика поділяється на декілька підрубрик та підпідрубрик. Наприклад, рубрика "Молитва" містить такі підрубрики: "Ангел-охоронець", "В дорогу", "Дитяча молитва", "За дощ", "Отче наш", "Поминальна", "Проти грому", "Св. Духа", "Сон Божої Матері", "Ходила Божа Матір". Описова стаття до кожного інтерв'ю складається з таких елементів: номер/назва запису; прізвище інтерв'юера (переважно д-р Н. Кононенко); назва проекту (наприклад, "Calendar Rites/Central Ukraine", "Rites of Passage"); дата інтерв'ю; носій інформації – касета або CD; обсяг інтерв'ю; місце/назва села; інформація про респондента, де зазначено прізвище, ім'я та по-батькові, дата народження особи [18].

III. Комітет архівів Саскачевану (Saskatchewan Archives Board) у 2005 р. розробив веб-сайт "*Saskatchewan Settlement Experience*" (Досвід поселенців Саскачевану), який описує життя перших поселенців у провінції Саскачеван протягом 1870–1930 рр. Колекцію можна переглядати: 1) у хронологічному порядку – до 1870 р., 1870–1880, 1880–1890, 1890–1900, 1900–1910, 1910–1920, 1920–1930 рр.; 2) за рубриками – сучасний Саскачеван, ландшафти провінції, корінне населення, етапи процесу заселення Саскачевану, карти поселень, життя в преріях, сільське господарство, праця та економічне зростання, транспорт та комунікації, жінки, освіта, релігія. Інформація про українців міститься в окремій рубриці "Settlement Patterns" (Карти поселень), де подано одинадцять фотографій (1908–1929-х рр.), та 3-хвилинне німе кіно "Nation Building in Saskatchewan: The Ukrainians" (Націєтворення в Саскачевані: українці), записане відділом освіти уряду Саскачевану у 1921 р. На веб-сайті також можна здійснити пошук документа за такими параметрами: ключове слово чи фраза; тип документа – фотографія, текстовий документ, карта, відеодокумент, аудіодокумент або рисунок; архівний шифр; муніципалітет [17].

Описова стаття до фотодокумента вміщує такі елементи: номер документа; дата; заголовок; історія питання; тип документа; примітки; ключові слова (наприклад, українці, галичани, одяг, будинки, весілля, ферми, школи тощо). Описова стаття до відеодокумента містить ті самі елементи, що й до фотодокумента, однак зазначається ще й тривалість відео у хвилинали.

IV. Осередок української культури й освіти (Ukrainian Cultural and Educational Centre) є одним з найбільших та найунікальніших українських культурних центрів Північної Америки, який заснована у м. Вінніпезі у 1944 р. з метою збирання, збереження та організації доступу до культурної спадщини українців у Канаді. Осередок поєднує в собі музей, архів, бібліотеку та мистецьку галерею [15].

Веб-сайт "*Harvest of Dreams*" (Жнива мрій) заснований Осередком у 1999 р. і представлений у глобальній мережі Інтернет англійською, французькою та українською мовами. Тут розміщено шість рубрик з фотографіями (1910–1990-х рр.) та творами мистецтва, які відтворюють історію українців у Канаді – від невпевнених перших кроків переселенців на неосвоєній землі до формування потужної громади, що відіграла і продовжує відігравати важливу роль в економічному, політичному та суспільному житті Канади [9]:

1. "Вступ" (Introduction).

2. "Міфи та дійсність" (Persistent Myths, Changing Realities), де висвітлюються обставини, що змусили українців мандрувати за океан, та особливості трьох хвиль української імміграції.

3. "Громада в постійному русі" (Communities in Flux) – про розвиток української громади під впливом соціоекономічних подій у Канаді.

4. "Джерела ідентичності" (Spheres of Identity) – про усвідомлення канадськими українцями того, що вони є невід'ємною складовою української нації та її системи цінностей: релігії, народних звичаїв, культури, рідної мови, організаційної діяльності (наприклад, створення публічних шкіл, читалень "Просвіти", товариств, кооперативів, кредитових спілок, робітничих домів, драматичних гуртків, хорів, націоналістичних організацій тощо).

5. “Плекання нової української канадської ідентичності” (Developing a New Ukrainian Canadian Identity) – про важливість збереження спадщини українських канадців у вигляді архітектури, живопису, музики, танцювальних та театральних колективів, періодичних видань тощо.

6. “Висновок” (Conclusion).

До кожного документа подано заголовок, дату створення, місце зберігання (переважно Осередок), іноді – назву колекції та шифр.

V. Веб-ресурс “*Virtual Museum of Canadian Traditional Music*” (Віртуальний музей канадської традиційної музики) створений Канадським центром етномузикології при Альбертському університеті у 2007 р. для пропагування музичних традицій Альберти та західної Канади. У рубриці “Narratives” (Наративи) також можна переглянути фотографії та прослухати звукозаписи українських іммігрантів, які розміщені у трьох підрубриках [19]:

– у підрубриці “Ukrainian Roots Music in Canada” (Витоки української музики в Канаді) висвітлюється формування сільських музичних традицій в Україні та їх продовження у Канаді (поєднання скрипки, цимбалів, барабану та сопілки), характеризуються нові інструменти (саксофон, гітара, банджо) та нові стилі в українській музиці (наприклад, Мікі та Банні з Вінніпегу в стилі кантрі), українські музичні гурти в Канаді (“Рушничок”, “Сини Степів”, “Буря”, “The Kubasonics”, “The Ukrainian Oldtimers”), українські музичні радіопрограми (“The Ukrainian Hour” з Денном Чомлаком, “The Zabava Program” з Робертом Дж. Томкінсом);

– підрубрика “The Story of Heritage Records” (Історія компанії звукозапису “Heritage Records”) розповідає про засновника компанії Кена Гуцуляка – його дитинство, батьків, першу студію звукозапису, заснування та діяльність компанії “Heritage Records” щодо популяризації української музики в Канаді;

– підрубрика “Local Culture and Diversity on the Prairies” (Місцева культура та різноманітність прерій) присвячена проекту з однойменною назвою, метою якого є документування щоденного життя на канадських преріях до 1939 р. Дослідники Центру українського та канадського фольклору імені Петра та Дорис Кулів при Альбертському університеті протягом 2002–2005 рр. записали понад 2000 інтерв’ю у провінціях Альберта, Саскачеван та Манітоба.

Описова стаття до фотодокумента складається з таких елементів: тип документа – цифровий об’єкт; формат носія – цифрове зображення; заголовок; предметна рубрика; місце зображення; джерело – українська колекція; розмір файлу (у Кб); перегляд зображення (у форматі HTML або Flash Player). Фонодокумент містить ідентичні елементи описування, однак додатково вказуються музичні інструменти, які можна почути у звукозаписі, наприклад, дуда, балалайка, скрипка, цимбали, кобза, дрімба, трембіта, ріжок, гітара, барабани, саксофон тощо.

VI. Віртуальна виставка “*First Wave of Ukrainian Immigration to Canada, 1891–1914*” (Перша хвиля української імміграції до Канади, 1891–1914) на веб-порталі “*Virtual Museum of Canada*” репрезентує 101 фотографії (приблизно 1890–1988 рр.) та 2 рекламки канадських земель (1895 р., 1911 р.), що оцифровані з фондів БАК, Провінційного архіву Альберти, Музею Тараса Шевченка, Музею людини та природи в Манітобі, Архіву Саскачевану, Архіву Манітоби, Архіву Онтаріо та приватних колекцій. Світлини зображають щоденне життя та побут українців на канадських преріях переважно на початку ХХ ст. До речі, тут розміщена єдина відома фотографія першого українця в Канаді – Івана Пилипіва [8].

Описова стаття до документів складається з наступних елементів: дата; місце зображення; відповідальність за збереження документа; пейзажі на фото; події (наприклад, освітні, релігійні, культурні); люди на фото (група людей, діти, сім’я, одна чи дві людини); об’єкт зображення (транспорт, знаряддя праці); будівлі та споруди (школа, сільськогосподарські, релігійні, житлові будівлі); стаття; тип документа – зображення; транспорт (дорога, залізниця); вид діяльності (сільське господарство, лісівництво, будова, робота на копальнях, освіта). До деяких фотографій подано коротку анотацію, де вказується прізвище, дату та місце народження осіб на фото, дату заснування церкви чи школи, коли і де була зроблена фотографія тощо.

Аналіз архівного описування електронних колекцій у Канаді дає можливість нам зробити певні висновки: по-перше, процесу описування підлягає найнижчий рівень – документ (наприклад, фотографія, фонодокумент, буклет тощо), а не вся оцифрована колекція; по-друге, описова стаття містить обмежену кількість елементів описування відповідно до Загального міжнародного стандарту архівного описування ISAD(G) та Правил архівного описування. Обов’язковими елементами є заголовок і дата(и), якщо вона відома; по-третє, оцифрування, архівне описування

та представлення у всесвітній мережі архівних колекцій значно полегшує процес архівної евристики, та надає науковцям можливість виявляти й аналізувати в режимі он-лайн нові ресурси про архівну україніку; по-четверте, канадський досвід оцифрування документів та створення віртуальних колекції слід активніше застосовувати й у вітчизняній практиці.

Джерела та література:

1. Драгомірова Л. Українські дескриптивні стандарти: стратегія і тактика впровадження / Лариса Драгомірова // Студії з архівної справи та документознавства. – Т. 13. – К., 2005. – С. 14–87.
2. ДСТУ 4331:2004 Правила описування архівних документів (ISAD (G): 1999, NEQ). – Чинний від 2005-07-01. – К.: Держспоживстандарт України, 2005. – [IV], 16 с.
3. Загальний міжнародний стандарт архівного описування ISAD(G) / Держкомархів України. УДНДІ-АСД; Укр. версія Г.В. Папакіна. – 2-ге вид. – К., 2002. – 48 с.
4. Папакін Г.В. Загальний міжнародний стандарт архівного описування ISAD(G) та перспективи його впровадження в Україні (на прикладі фамільного фонду Скоропадських ЦДІАК) / Г.В. Папакін // Архіви України. – № 4-5. – К., 2001. – С. 3–24.
5. Селіверстова К.Т. До проблеми впровадження у практику ISAD(G) 1994 і адаптації українських методик архівного описування до світових інформаційних систем. Загальний міжнародний стандарт архівного описування / Катерина Селіверстова // Студії з архівної справи та документознавства. – Т. 2. – К., 1997. – С. 123–143.
6. Христова Н. Архівне описування: історія та аспекти подальшого розвитку / Наталія Христова // Архіви України. – № 3-4. – К., 2009. – С. 21–27.
7. Browse by Product Type – Discover the Collection: Canada's Continuing Memory – Library and Archives Canada [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.collectionscanada.gc.ca/discover/product/index-e.html#с>. – Заголовок з екрану.
8. First Wave of Ukrainian Immigration to Canada, 1891–1914 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.museevirtuel-virtualmuseum.ca/sgc-cms/histoires_de_chez_nous-community_memories/pm_v2.php?lg=English&ex=00000464&fl=0&id=exhibit_home. – Заголовок з екрану.
9. Harvest of Dreams [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oseredok.org/ucec/harvest/index.html>. – Заголовок з екрану.
10. Introduction – Moving Here, Staying Here. The Canadian Immigrant Experience – Library and Archives Canada [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.collectionscanada.gc.ca/immigrants/index-e.html>. – Заголовок з екрану.
11. Introduction – The Kid's Site of Canadian Settlement – Library and Archives Canada [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.collectionscanada.gc.ca/settlement/kids/021013-2171-e.html>. – Заголовок з екрану.
12. ISAAR (CPF): International Standard Archival Authority Record for Corporate Bodies, Persons and Families [Електронний ресурс] / International Archives on Canada. Adopted by the Committee on Descriptive Standards, Canberra, Australia, 27-30 October 2003. – 2nd edition. – Режим доступу: [http://www.icacds.org.uk/eng/ISAAR\(CPF\)2ed.pdf](http://www.icacds.org.uk/eng/ISAAR(CPF)2ed.pdf)
13. ISAD(G): General International Standard Archival Description [Електронний ресурс] / International Archives on Canada. Adopted by the Committee on Descriptive Standards, Stockholm, Sweden, 19-22 September 1999. – 2nd edition. – Режим доступу: [http://www.icacds.org.uk/eng/ISAD\(G\).pdf](http://www.icacds.org.uk/eng/ISAD(G).pdf)
14. Main menu – The Canadian West – Exhibitions – Library and Archives Canada [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.collectionscanada.gc.ca/canadian-west/052901_e.html. – Заголовок з екрану.
15. Oseredok Website – Welcome [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oseredok.org/ucec/sites/main.asp?P=887E2OSD21>. – Заголовок з екрану.
16. Rules for Archival Description / Canadian Committee on Archival Description; Canadian Council of Archives [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cdncouncilarchives.ca/rad/radcomplete_july2008.pdf
17. Saskatchewan Settlement Experience [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.saskarchives.com/sasksettlement/>. – Заголовок з екрану.
18. Ukrainian Folklore Sound Recordings [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://projects.tapor.ualberta.ca/UkraineAudio/>. – Заголовок з екрану.
19. Virtual Museum of Canadian Traditional Music [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fwalive.ualberta.ca/vmctm/en/html/index.php>. – Заголовок з екрану.